

RECHTVAARDIG SOCIAAL BELEID IN EEN PLURINATIONALE FEDERALE STAAT

Philippe Van Parijs

in *Sociaal Beleid en Federalisme*. Staatsrechtsconferentie, Steven Vansteenkiste & Marc Taeymans eds., 1998, Brussel : Larcier, 1999, pp. 3-12.

Als wijsgeer en als franstalige Belg is het voor mij een bijzondere eer, een intimiterende verantwoordelijkheid maar toch ook een groot genoegen door een Vlaamse juristenvereniging uitgenodigd te zijn. Communicatie tussen gemeenschappen en tussen disciplines is – zoals U weet – niet altijd zeer gemakkelijk. Ze is zelfs vaak zeer ontgoochelend, frustrerend, ergerlijk. Maar ze is ontzettend belangrijk over veel onderwerpen, onder andere ons onderwerp van vandaag. Daarom heb ik graag de taak aanvaard U kort te komen vertellen wat rechtvaardig sociaal beleid is in een plurinationale federale staat – of tenminste wat ik geloof dat het is, en waarom.

Ik zal vier problemen vermelden, dan een eerste oplossing uitleggen en kritisch bespreken, en eindelijk een tweede oplossing schetsen.

Vier problemen

Wat scheelt er met de wijze waarop we nu ons sociaal beleid, onze sociaal zekerheid, organiseren? Zeer schematisch, in ongelijke maten, vier dingen, die ik zeer kort zal omschrijven en illustreren.

1. « Dure smaken ». Veronderstel dat we te maken hebben met een federale staat waar de normen en financiering van de gezondheidszorg dezelfde zijn voor de hele staat, maar waar er cultuurverschillen bestaan die daartoe leiden dat één van de deelstaten per capita meer gezondheidszorg consumeert dan de andere voor gegeven objectieve toestanden. In één deelstaat maakt men bij voorbeeld systematisch veel meer bloedanalyses dan in een andere. In één deelstaat vindt men dat de onderbreking van intensieve zorg voor mensen boven de 80 moordelijke euthanasie is, terwijl in de andere men die intensieve zorg als een vorm van therapeutische hardnekkigheid beschouwt. Men zou kunnen zeggen dat één van de twee deelstaten « duurdere smaken » heeft dan de andere, als men bewust blijft van het feit dat het vaak eerder over de smaken van de docters dan die van de zieken gaat, en dat de « smaken » ook een kwestie van waardes kunnen zijn. Het probleem is dat het tegelijkertijd onrechtvaardig en onefficiënt is dat de duurdere smaken of waarden van een van de culturele gemeenschappen door de andere gesubsidiëerd worden via een moeilijk controleerbare verschillende interpretatie van identische normen.

2. « Slordig beleid ». Veronderstel dat de cultureel verscheidene deelstaten al bevoegdheden gekregen hebben op een aantal gebieden — zoals onderwijs of milieubeleid of stadplanning — die de gezondheidsrisico's kunnen beïnvloeden : bij voorbeeld een slordig milieu- of tewerkstellingsbeleid dat meer ziektes veroorzaakt. Het probleem is hier niet identisch maar analoog. Het is onrechtvaardig en onefficiënt dat het slordig beleid van één deelstaat door een andere gesubsidieerd wordt — of beter : dat één deelstaat over minder middelen beschikt onwille van een slordig beleid van de andere.

3. « Afwijkende opvattingen ». Het probleem is niet alleen dat de kosten van de solidariteit beïnvloed kunnen worden door de interpretatie van de gemeenschappelijke normen of door het beleid op andere gebieden dan solidariteit. Het is ook dat de opvatting van wat de normen zouden moeten zijn van één culturele gemeenschap tot een andere kunnen verschillen. Moet men bij voorbeeld homeopathie of acupunctuur terugbetalen? Moet men onvruchtbaarheid of impotentie als een te verzekeren ziekte beschouwen? Daarover zouden culturen van mening kunnen verschillen, en een gemeenschappelijk, eenvormig solidariteitstelsel belet hen dit in hun instellingen uit te drukken.

4. « Beperkte identificatie ». De spontane bereidheid en het politiek entoesiasme om tot een solidariteitstelsel bij te dragen nemen flink af met culturele afstand. Dit hoeft niet noodzakelijk te maken hebben met een vies soort van racisme, maar eerder met het volgende. "Ik (stel: Vlaming) ben zonder aarzeling bereid iets te doen voor U (stel: Waal) wanneer U in de problemen zit, als ik de zekerheid bezit dat indien ik in Uw plaats geweest was en U in de mijne, U juist hetzelfde voor mijn had gedaan als ik nu voor uw doe." Maar als de culturele afstand groot is (of wordt) neemt die zekerheid onvermijdelijk af, om twee verschillende redenen:

(1) "Hebben wij wel dezelfde opvatting van wat het betekent in de problemen te zitten en van wat ervoor gedaan moet worden?" Het antwoord zal wellicht niet hetzelfde zijn wanneer de "wij" in deze vraag, naast Uzelf, slechts Uw broer in Erembodegem inbegrijpt, en wanneer een paar van mijn Schaarbeekse Turkische buurvrouwen er nog bij komen.

(2) "Zijn wij bereid ons in te beelden dat we in hun plaats hadden kunnen zijn, bij voorbeeld in de plaats van een Vlaamse vrouw die kinderen had willen hebben en het niet kan?" Dit gaat ongetwijfeld wat moeilijker als men zelf geen vrouw is, maar de meeste Vlaamse mannen zullen er toch voor te vinden zijn, en het daarom vermoedelijk als legitiem beschouwen een redelijke vruchtbaarheidsbehandeling te financieren. Maar kunt U zich inbeelden dat U José Happart of Guy Spitaels had kunnen zijn?

De dualistische oplossing

Hoe kunnen die verschillende problemen opgelost worden op een wijze die niet alleen coherent is, maar ook efficiënt en rechtvaardig? Ik zie twee ernstige kandidaten, niet meer en niet minder. Van de eerste vindt men een merkwaardige formulatie in het "Standpunt" van het OVV van november 1991. Centraal in die visie staat het dualisme van de solidariteiten: aan de ene kant een vrij edelmoedige solidariteit binnen een volksgemeenschap; aan de andere kant, een – in vergelijking – zeer sobere solidariteit tussen volksgemeenschappen. « De solidariteit tussen personen binnen een volksgemeenschap moet strikt onderscheiden en gescheiden worden van de solidariteit binnen een internationale (of confederale) gemeenschap. » Laat me dit even expliciteren.

Aan de ene kant vindt men een solidariteit tussen de individuele leden van een volksgemeenschap die gemakkelijk in contrast tot loutere verzekering begrepen kan worden. Verzekering is een probabilistische reciprociteit en eist niet meer dan een bindend contract dat men uit zelfbelang sluit met andere mensen die gelijkaardige risico's lopen. Solidariteit is contrafactuele reciprociteit en eist meer dan zelfbelang : identificatie met anderen aan wie men zich verwant genoeg voelt om zich te kunnen voorstellen dat men op hun plaats had kunnen zijn. Het verzekeringsmotief en het solidariteitsmotief zijn respectievelijk aan het werk wanneer de volgende stellingen geldig zijn "Ik help U als U het nodig hebt omdat ik geloof dat U me (daarom) zult helpen als de plaatsen ooit omgekeerd worden." En: "Ik help U als U het nodig hebt omdat ik geloof dat U me zou helpen als de plaatsen omgekeerd waren geweest." Deze inter-individuele solidariteit kan alleen binnen eenzelfde volksgemeenschap, binnen een zelfde ethnos (uiteraard niet raciaal maar cultureel gedefinieerd), omdat ze voldoende identificatie vereist ("wij horen tot hetzelfde soort"), een ook een gemeenschappelijke opvatting over wat een situatie van nood is en over hoeveel en hoe men hoeft te helpen.

Dit sluit allemaal niet uit dat er een solidariteit tussen volksgemeenschappen kan bestaan. Maar dit is een totaal andere – zij het analoge – zaak. Een volk kan zich ook metaforisch in de plaats van een andere zetten en daardoor ruimte maken voor solidariteit in het geval van een agressie, van of epidemie, van een vloed, van hongersnood, of van andere calamiteiten. Maar de overdrachten die deze tweede vorm van solidariteit rechtvaardigt zijn vanzelfsprekend procentueel veel minder omvangrijk en veel episodischer dan degenen die door de eerste bevolen zijn.

Wat volgt uit deze visie in de Belgische kontekst? Volgens een eerste denkbare interpretatie vormt de Belgische bevolking één volksgemeenschap - "le peuple belge". Op het moment van de Franse revolutie was de proportie van de ingezetenen die Frans als moedertaal hadden ongeveer dezelfde (ietwat minder dan de helft) in het huidige territorium van Frankrijk en in dat van België . Het Frans bewind is erin geslaagd daar « le peuple français » van te maken. In België heeft men iets gelijkaardigs gepoogd, maar het is niet gelukt.

Dit laat slechts één interpretatie over: er bestaan in België twee (of drie) volksgemeenschappen, die elk hun eigen solidariteitsstelsel met haar eigen geld hoeven te organiseren, en slechts door een soort bijstandregeling met elkaar verbonden blijven voor het geval dat een van de deelstaten zich in grote moeilijkheden zou bevinden.

Onder deze tweede interpretatie – die onverrassend de voorkeur van het OVV heeft – lost de dualistische visie onze vier problemen in één klap op:

- (1) Duurdere smaken worden door de relevante gemeenschap betaald.
- (2) De financiële gevolgen van een slordig beleid op andere gebieden draagt ook de gemeenschap die het voert.
- (3) Elke gemeenschap geniet volle vrijheid om haar eigen opvatting over solidariteit te verwezenlijken.
- (4) De geëiste culturele homogeniteit is aanwezig.

Vijf bezwaren

Bestaan er bezwaren tegen deze visie? Natuurlijk. Ik zal er kort vijf vermelden in een crescendo orde van belang.

(1) *Het begrip « volksgemeenschap », dat centraal staat in deze visie, is – om het grof uit te drukken – een begrip dat stinkt. Het is, schijnt het, in de sombere jaren 30 in het Nederlands binnengekomen als vertaling van het Duitse woord Volksgemeinschaft, dat in nationaalsocialistische kringen nogal geprezen was. And so what? Mijn voorganger aan de UCL Mgr. Jacques Leclercq, niet bepaald een fascistoïde figuur, maakte er desondanks zijn centrale categorie om over de toekomst van België te denken in zijn in Parijs gepubliceerd boekje De la Communauté populaire (1938). Nog doeltreffender, misschien, om de eerbiedwaardigheid van deze visie te verzekeren, is het feit dat de invloedrijkste politieke filosoof van deze eeuw, de Harvard Emeritus Professor John Rawls, in een boekje dat volgend jaar onder de titel The Law of Peoples verschijnt, een dualistische opvatting van rechtvaardigheid heeft ontwikkeld, waarvan de onmiddellijkste interpretatie nauw parallel loopt met wat ik zojuist geschetst heb : een edelmoedige inter-individuele herverdeling binnen elk « people » naast een sobere bijstandsplicht in extreme toestanden tussen « peoples ».*

(2) *Voor een dualistisch perspectief vormt Brussel een onoplosbaar probleem. Hoe kunnen scherp gescheiden volksgemeenschappen duurzaam eenzelfde territorium delen? Ideeën voor een niet-territoriaal federalisme werden op verschillende plaatsen en tijdstippen geuit en getest, van de "nationale parlementen" van de Oostenrijkse sociaal-democraat Karl Renner (1918) tot de poging tot een "democratische apartheid" in Zuid Afrika in 1984. Om redenen die ik hier niet kan aanduiden geloof ik dat een ver gedreven communautair federalisme in Brussel geen zin heeft als een permanente oplossing, maar*

slechts als een cruciaal element van een hypothetische heroveringstrategie (zie Van Parijs 1999a en 1999c: hoofdstuk 1). Dit maakt het dualisme van de solidariteiten heel oncomfortabel in de transitieperiode, maar maakt het niet zinloos als ideaal op termijn, dwz "na de herovering".

(3) *Het dualistisch perspectief leidt tot een acute fiscale en sociale competitie tussen deelstaten, en dus niet alleen tot een inkrimping van de omvang van de solidariteit tussen deelstaten, maar ook tot een ondermijning van het potentiëel van elke deelstaat om zijn eigen interne solidariteit te organiseren.* Niet noodzakelijk. Niet, bij voorbeeld, indien de demografische en economische centra van de verschillende deelstaten ver genoeg van elkaar liggen – een mogelijkheid die uiteraard wat meer relevantie bezit voor Australië dan voor België. Ook niet indien de deelstaten bindende verdragen met elkaar sluiten om een rampzalige fiscale en sociale competitie te vermijden. De "received wisdom" over dit onderwerp beklemtoont echter hoe kwetsbaar dit op permanente onderhandelingen gebaseerd confederalistisch systeem is. In tempore et ex ore non suspectis spraken de auteurs van de *Federalist Papers* al van de "imbecillity of the Belgian confederacy" (waarmee ze het confederaal systeem van de Verenigde Provinciën bedoelden). Maar feiten zijn overtuigender dan citaten. Uit de rijke empirische literatuur over het Amerikaans federalisme blijkt hoe weinig verricht is geweest tegen de dreiging van fiscale competitie door bi- en multilaterale verdragen tussen staten, en hoe uitsluitend de progressiviteit van het hele Amerikaanse belasting- en transfertsysteem te wijten is aan de federale fiscaliteit en parafiscaliteit en de programmas die ze financieert. Dit wijst naar een derde mogelijkheid, veel ernstiger te nemen dan de eerste twee. Gelukkig hebben we het hier over sociaal beleid in een echte federale staat, niet in een losse confederatie. Een sterke federale staat kan de bescherming van de interne solidariteit van de deelstaten verzoenen met het dualistisch principe dat elk zijn eigen solidariteitssysteem mag bestemmen (en met zijn eigen geld moet financieren), eenvoudig door de fiscale autonomie drastisch te beperken maar de centraal verzamelde middelen tussen de deelstaten te verdelen volgens het zogenoemde « juste retour ».

(4) *Het dualistisch perspectief zou een monetaire Unie een belangrijk stabilisatiemechanisme ontnemen.* In de context van het debat over de Europese monetaire unie wordt dikwijls van de Amerikaanse monetaire unie gezegd dat deze asymmetrische schokken en trends tamelijk efficiënt verwerkt dank zij twee mechanismen: systematische netto overdrachten en systematische migratie van werknemers. In welke versie ook (fiscale autonomie of "juste retour") zou het dualistisch perspectief het eerste mechanisme zo goed als afschaffen. De nodige regulatie zou dan principieel een veel groter gebruik kunnen en moeten maken van het tweede mechanisme, grootschalige economische migratie. Maar wegens onze kostbare taal- en cultuurdiversiteit is dit tweede mechanisme in Europa veel trager en duurder dan in de Verenigde Staten – en ook één dat voor een op volksgemeenschappen gebaseerd perspectief vermoedelijk niet echt welkom is. Zelfs als het onbetwist was dat het dualistisch perspectief de

rechtvaardige oplossing aanduidt zou er dan een sterk efficiëntieargument bestaan om van deze oplossing af te wijken door op EU schaal systematische transnationale overdrachten in te voeren op een nivo dat tenminste zo hoog zou zijn als wat nu in de VS federaal georganiseerd is – en door trans-regionale overdrachten in België te behouden.

5) *Het dualistisch perspectief biedt een onaanvaardbaar beeld van sociale rechtvaardigheid.* De dooslaggevende reden waarom in dit eerste perspectief niet alleen onaanvaardbaar maar intrinsiek onaanvaardbaar vind is eenvoudig dat ik niet anders kan dan denken dat ik het, ethisch gezien, als een onbetwistbare regressie zou ervaren indien ons langzaam opgebouwde overdrachtsysteem tussen rijkere en armere bevolkingen ontmanteld zou worden of drastisch zou inkrimpen. Ik zou hetzelfde ervaren, en om dezelfde reden, wanneer het over een drastische vermindering van de solidariteit zou gaan, niet tussen het rijkste en het armste gewest van het land, maar tussen de Belgische provincie met het hoogste per capita belastbaar inkomen (Waals Brabant) en die met het laagste per capita inkomen (Henegouwen), of tussen een beroepscategorie die relatief vet betaald wordt zoals U en ik, en armere leden van ons en ook van andere landen. Wanneer men zo'n inkrimping meent te verdedigen in de naam van een grotere rechtvaardigheid, dan groeit de diepe overtuiging dat er met het onderliggend rechtvaardigheidsbegrip - hier het dualisme van de solidariteiten - iets fundamenteels misgaat. Men ziet natuurlijk moeiteloos in dat zulke inkrimping de belangen van sommigen beschadigt en die van anderen bevordert, en dat het daarom te verwachten is dat in dit verband een belangenconflict – ook retorische verkleed – zal ontstaan. Maar voor wie gelooft - zoals ik en hopelijk sommigen van U – dat de wil om rechtvaardig te zijn de werkelijkheid echt kan beïnvloeden (en niet een loutere façade biedt voor het nastreven van zijn eigen belang) is het niet alleen de moeite waard maar essentieel zich af te vragen of er een alternatief bestaat.

De sokkelvisie

Er bestaat een andere opvatting van rechtvaardigheid die met onze welgewogen morele intuïties veel beter overeenstemt en die tegelijkertijd onze oorspronkelijke vier problemen oplost door plaats te maken voor een verantwoordelijke autonomie van volksgemeenschappen. Het vertrekpunt hier is niet solidariteit binnen/tussen volksgemeenschappen, maar eerder de eerlijke verdeling van wat ons allen gegeven is. Laat me dit zeer kort expliciteren.¹

¹ Zie Roland & al. (1997), Van Parijs (1999a), Van Parijs (1999c) en vooral Van Parijs (1999b: lezingen 4 en 5) voor een minder elliptische presentatie van dit alternatief.

Tussen de leden van een bevolking zoals die van hedendaags België bestaan er allerlei interdependenties. We kopen en verkopen op dezelfde markten, we delen tot een zeker punt eenzelfde milieu, eenzelfde migratiezone. Daarom kunnen we het niet vermijden met elkaar te spreken, zij het alleen om spelregels te definiëren, en uit dat gesprek groeit onvermijdelijk de nood om de verdeling van kosten en baten te rechtvaardigen, op de achtergrond van het besef dat het, ethisch gezien, arbitrair is dat sommigen een groter vermogen bezitten of (vooral) betere kansen krijgen wegens de talenten waarmee ze geboren zijn, de vaardigheden die ze aangeworven hebben, de generatie waartoe ze gehören, de plaats waar ze geboren zijn, de taal of talen die ze van kindsaf spreken enz. Wat definieert een eerlijke verdeling van die heel heterogene giften? Mijn algemeen antwoord (ontwikkeld en verdedigd in Van Parijs 1995) houdt in één formule: de duurzame maximinering (of maximering van het minimum) van de waarde van wat gekregen wordt.

Konkreter impliceert deze formule de volgende presumptie: "Verzamel middelen op een zo centraal niveau als mogelijk is, en verdeel die onvoorwaardelijk tussen alle leden van het relevant politiek gebied, niet noodzakelijk in de vorm van cash om inkomenszekerheid te garanderen, maar ook bij voorbeeld in de vorm van een gratis onderwijs en gezondheidsverzekering." In een multinationale federale staat – België nu, en Europa morgen – waar verschillende culturele gemeenschappen zeer verschillende opvattingen kunnen hebben over hoe hun onderwijs- en gezondheidssysteem georganiseerd hoeven te worden, kan deze presumptie als volgt verder gespecificeerd worden: "Verzamel de middelen op federaal niveau en gebruik die o.a. om een basispensioen en een individuele federale dividend te financieren, maar ook om een forfaitaire dotatie te geven aan de deelstaten zodat ze hun eigen onderwijs- en gezondheidssystemen kunnen organiseren."

Onze vier oorspronkelijke problemen worden hier ook in één klap opgelost. Voor "dure smaken", "slordig beleid" en "afwijkende opvattingen" volgt de oplossing rechtstreeks uit de forfaitaire aard van de individuele of collectieve dotaties. Wat de "begrensde identificatie" betreft is het cruciaal punt dat we hier niet van "solidariteit" vertrekken, maar van "eerlijkheid" in het verdelen van wat moreel gezien voor ons allen beschikbaar is – en veel minder homogeneiteit is geeïst om zin te geven aan een eerlijkbegrip dan aan een solidariteitsbegrip. In tegenstelling tot de dualistische oplossing is deze alternatieve oplossing van onze vier problemen onmiddellijk verzoenbaar met systematische overdrachten die tegelijkertijd als stabilizers nuttig kunnen zijn wat efficiëntie betreft, maar ook essentieel zijn voor de verwezenlijking van een geloofwaardige rechtvaardigheidsopvatting.

We zitten dus niet voor een scherpe keuze tussen de ontkenning van de vier problemen en de adoptie van het dualistisch perspectief. Wat ik hier (te kort) geschetst heb biedt een alternatief om de vier problemen ernstig te nemen en onze instellingen te herstructureren zonder in de dualistische richting

misleid te worden. De hierdoor gedefiniëerde taak is van groot onmiddelijk belang voor onszelf, maar ook op termijn voor heel Europa. Veel van het denkwerk dat tot nu toe is verricht, ook vanuit een min of meer doordacht dualistisch perspectief – en vaak door Vlaamse juristen, van wie ik persoonlijk veel geleerd heb² – kan zo geïnterpreteerd worden dat het zonder veel moeite binnen deze taak kan passen. En het zal binnen deze taak moeten passen indien het de faire en efficiënte omvorming van onze instellingen wil begeleiden. Zolang het in het kader van een dualistisch geïnspireerd project opgesloten blijft is de kans groot dat het uiteindelijk nutteloos zal blijken. De adoptie van de meer geloofwaardige normatieve fundering die ik hier heb geschetst rijst zeker onoverkooombare bezwaren voor wie slechts de bevordering van bijzondere belangen beoogt. Maar voor wie echt de vier vermelde problemen wil oplossen biedt ze een gewichtige troef. In een democratische maatschappij, waar op de medewerking van alle betrokkene partijen gerekend moet kunnen worden, is het zelden gemakkelijk diepgrijpende institutionele hervormingen te verrichten, maar het kan flink helpen wanneer deze door iedereen als rechtvaardig waargenomen kunnen worden. Om deze reden is het filosofisch aspect van dit debat niet van louter academisch belang.

Referenties

Bertels, Jan, Pieters, Dany, Schoukens, Paul & Vansteenkiste, Steven. 1997. De Vlaamse Sociale Zekerheid in 101 vragen en antwoorden. Leuven: Acco.

Cattoir, Philippe. 1998. Fédéralisme et solidarité financière. Etude comparative de six pays. Bruxelles: CRISP.

De Batselier, Norbert. 1998. In Goede Staat. Een vooruitstrevende visie op institutionele hervormingen. Brussel: VUB Press.

Leclercq, Jacques. 1938. De la communauté populaire, Paris: Cerf.

Overlegcentrum Vlaamse Verenigingen (OVV). 1991. "Standpunt: Sociale zekerheid, een niet-federale bevoegdheid", Brussel, oktober 1991, 6 blz. (Franse vertaling: "La sécurité sociale: une compétence non fédérale", in La Revue nouvelle 11, 1993, 65-68.)

Pieters, Danny. 1994. Federalisme voor onze Sociale Zekerheid. Leuven & Amersfoort : Acco, 1994, 93 p.

² Zie b.v. Pieters (1994) en Bertels & al. (1997). Zie ook De Batselier (1998) en Cattoir (1998) pour nuttig denkmateriaal.

Rawls, John. 1999. The Law of Peoples. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, forthcoming.

Renner, Karl. 1918. Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen, in besonderer Anwendung auf Oesterreich. Leipzig & Wien: Franz Deuticke.

Roland, Gérard, Vandavelde, Toon & Van Parijs, Philippe. 1997. "Repenser la solidarité entre régions et nations", in Repenser la solidarité, numéro spécial de La Revue nouvelle 5-6, mai-juin 1997, 144-157.

Van Parijs, Philippe. 1995. Real Freedom for All. What (if Anything) Can Justify Capitalism?. Oxford: Clarendon Press (OUP Paperback 1997).

Van Parijs, Philippe. 1999a. "Just Health Care and the Two Solidarities", in Ethical Foundations of Health Equity (Sudhir Anand, Fabienne Peter & Amartya Sen eds.), Cambridge: C.U.P., forthcoming.

Van Parijs, Philippe. 1999b. Langue, démocratie et solidarité. La dynamique des peuples et les exigences de la justice. Leçons présentées dans le cadre de la Chaire Francqui au titre belge, Bruxelles: Facultés universitaires Saint Louis, mars-avril 1999.

Van Parijs, Philippe. 1999c. "Should Europe Be Belgian?", in The Republican Tradition and the Future of Europe (D. Hampsher-Monk & Q. Skinner eds), Cambridge: C.U.P., forthcoming.